

ASPECTE DIN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ÎN DOBROGEA

Dr. Costin SCURTU*

Armatele sovietice, își continuau marșul pe teritoriile Poloniei, României și al Balcanilor. În prima jumătate a anului 1944 forțele militare ale URSS au recucerit teritoriile anexate în iunie 1940 (Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța)¹. La 20 august 1944, se va declanșa ofensiva sovietică, Iași-Chișinău.

După Conferința Aliată de la Teheran, din noiembrie-decembrie 1943, SSI a avertizat că Stalin se afla în poziția de a-și impune voința oriunde ar fi ajuns Armata Roșie. „Din sursă britanică”, SSI comunica organelor superioare: „La Moscova s-a decis ocuparea militară de către cele trei puteri aliate a teritoriilor aflate sub controlul Wehrmachtului și a țărilor aliate cu Germania. URSS a pretins ocuparea militară până la încheierea definitivă a Păcii a Finlandei, Poloniei, Moldovei până la Carpați și a Dobrogei românești. Totodată, sub formă de garanții provizorii, URSS a cerut ocuparea unor baze aeriene și maritime pe coasta dobrogeană, probabil Constanța”².

Diviziile 9 și 10 infanterie erau organizate după modelul german, pe 3 regimente de infanterie, 2 regimente de artilerie, un grup de cercetare motorizat parțial, un batalion de pionieri și o companie antitanc. Regimentele de artilerie aveau circa jumătate din puterea de foc a structurilor similare germane, dar asemănătoare structurilor sovietice. Un punct slab al diviziilor românești era mobilitatea scăzută, ca urmare a faptului că majoritatea mijloacelor de transport erau hipotractate.

Divizia 9 Infanterie avea în componere Regimentul 34 Infanterie „Constanța”, Regimentul 36 Infanterie „Vasile Lupu”, Regimentul 40 Infanterie „Călugăreni”, Regimentul 13 și Regimentul 18 Artilerie. Divizia 10 Infanterie avea în componerea Regimentul V „Ialomița” nr. 23, Regimentul 33 Dorobanți „Tulcea”, Regimentul 38 Infanterie „Neagoe Basarab”, Regimentul 3 Artilerie „Franța” și Regimentul 20 Artilerie. Ca urmare a dezastrului militar la Stalingrad înregistrat de forțele române, Marele Stat Major român a ordonat, la 19 ianuarie 1943, ca efectivele aflate în regiunea Donului să fie retrase în țară pentru refacere. Divizia 9 Infanterie a parcurs distanța de aproximativ 500 km dintre Don și Nistru, în condiții meteo extrem de vitrege (viscol, ninsoare și ger), în 25 de zile. În cea mai mare parte a drumului

* Muzeograf, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, filiala Constanța.

¹ Activitatea publicistică a ziarului *Basarabia*. Ziarul *nouei vieți românești* se încadrează în tiparul activității de propagandă derulată de armata română în cel de-al Doilea Război Mondial. Publicația a promovat recurent teme de influențare a maselor, printre acestea cele mai frecvente fiind cele referitoare la bolșevici (cu variațiunea des întâlnită de iudeo-bolșevici) și la ceea ce regimul antonescian percepea ca fiind acțiuni antiromânești ale acestora. Crearea unui sentiment de camaraderie de arme alături de ceilalți aliați ai Germaniei naziste, solidaritate care de cele mai multe ori are fundamente anti-semite. Adrian Nae, „Imaginea bolșevicului” în propaganda diseminată de publicația *Basarabia*. Ziarul *nouei vieți românești* în numerele din 1942, în „Studium”, Volume XII, 2019, pp. 57, 61-62.

² Sorin Aparaschivei, 23 august 1944 - O afacere exclusiv militară, <https://historia.ro/>

deplasarea s-a făcut pe jos. Până la 23 august 1944, divizia dobrogeană a fost dislocată pentru refacere în Dobrogea, care va ajunge la un efectiv de 19 622 de militari.

În lunile mai-august 1944, Divizia 10 Infanterie a desfășurat acțiuni de refacere în nordul Dobrogei, în raionul Tulcea, Isaccea, Măcin, Babadag. Sfârșitul lunii august 1944 a găsit trupele diviziei în luptă cu forțele germane în zona Sloboziei. După schimbarea taberelor militare, la 8 septembrie 1944, s-a trecut la apărarea zonei petroliere Valea Prahovei, fiind în compunerea Corpului 5 Teritorial. Ulterior, a trecut la instruirea recruților și în subordinea Corpului 7 Armată, în compunerea căruia va participa la Operația „Budapesta” împotriva trupelor germane-hohtyste.

Constanța era unul dintre punctele-cheie pentru germani: aici se afla concentrată o mare parte a flotei și a trupelor de uscat, și tot aici funcționa Comandamentul Serviciului de Informații German pentru întreaga Peninsulă Balcanică.

La 20 august 1944, pe teritoriul României, în secret față de București, după ce Berlinul a sesizat situația periculoasă în care se aflau forțele sale militare din Moldova și Muntenia, a ordonat re poziționarea trupelor sale în interiorul arcului carpatic și să pregătească deplasarea spre Polonia.

În Proclamația difuzată la radio, în seara zilei de 23 august 1944, regele Mihai I anunța ieșirea României „din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite (...). Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere”³.

În primele zile după actul de la 23 august 1944, Divizia 9 Infanterie a desfășurat acțiuni militare împotriva trupelor germane aflate în Dobrogea, capturând un număr mare de prizonieri (peste 6 000) și mari cantități de echipamente militare și muniții. Un detașament din cadrul diviziei a fost trimis la București pentru întărirea dispozitivului de apărare a Capitalei.

Evenimentele din august 1944 au pus armata română într-o gravă confuzie.

Monarhul român le spune militarilor, prin intermediul „Proclamației către Țară”, că România, că „a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii”, cerându-le să înceteze lupta și „orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice”⁴.

Militarii români aflați pe front, mai ales în Moldova și Dobrogea, s-au trezit făcând gesturi de curtoazie foștilor inamici, care i-au arestat pe loc, le-au confiscat armamentul și i-au deportat în Siberia. Flota maritimă și fluvială (aceasta din urmă a fost arestată, prin vicleșug, de contraamiralul sovietic Gorșkov, la Ismail⁵, cu întreg

³ *România în anii celui de-al doilea război mondial*, Vol.II, București, Editura Militară, 1989, pp. 86-88.

⁴ Armistițiul României cu URSS avea să fie încheiat, în noaptea de 12/13 septembrie 1944, la Moscova. Florin Șperlea, *De ce e 25 octombrie Ziua Armatei Române?*, în „Historie”, <https://historia.ro/>

⁵ Divizia de Dunăre a Marinei Militare a acceptat colaborarea cu sovieticii imediat după 23 august, „noi aliați” „au luat în posesie” navele Flotei Fluviale Române. Chemate la Ismail

comandamentul forțelor fluviale!) a fost capturată de sovietici: 106 vase de război (dintre care 15 vase de luptă și 91 de vase auxiliare), precum și flota comercială. Prin capturarea navelor românești de la Marea Neagră și Dunăre, marina regală s-a aflat în imposibilitatea de a întreprinde acțiuni ofensive în colaborare cu forțele navale sovietice⁶.

În Directiva Operativă a Marelui Stat Major, semnată de generalul Gheorghe Mihail, în seara zilei de 23 august 1944, se cerea ca armata română să înceteze lupta alături de trupele germane pentru „a obține pacea de la Națiunile Unite și de a reîncepe lupta alături de forțele armate ale acestor puteri pentru eliberarea Ardealului de Nord”⁷.

„În ziua de 23 august, transportam un convoi spre Tulcea. Pe la 10 seara, în apropiere de Tulcea, a venit radiotelegrafistul de la bord și m-a anunțat: „Domnule comandant, s-a încheiat pacea!” Toată lumea de la bord era bucuroasă. Vine pacea!... Am terminat cu războiul! În Tulcea sărbătoare, lumină peste tot, lumea pe străzi, manifestații de bucurie, ca la terminarea războiului și la încheierea păcii. De fapt nu era chiar așa! ... La vremea aceea nu știam”⁸.

După discuții și hotărârea de a nu deschide focul în Constanța, amiralului german Brinkman i s-a acordat posibilitatea ca trupele germane să părăsească Dobrogea: forțele de uscat pe drumul Mangalia-Negru Vodă și Adamclisi-Ostrov, iar flota pe căile maritime ce duc spre Varna și Constantinopol.

Marele Stat Major, după rezultatul nefavorabil al convorbirilor militare româno-sovietice purtate la Ismail și Tulcea, a dispus declanșarea celei de-a doua faze a replierii strategice, preconizată în cea de-a doua directivă. În seara zilei de 25 august 1944, s-a emis ordinul de deplasare „cu toată repeziciunea” a trupelor operative române, a unităților de fortificații și a tuturor formațiilor de servicii în regiunea București-Ploiești. Această repliere strategică era necesară pentru a evita depășirea forțelor române de către trupele sovietice și putea să fie folosită forța în cazul unor eventuale rezistențe germane⁹.

Armata Roșie intra însă într-o țară pe care o considera inamică. Armata Roșie a ocupat, până la jumătatea lunii septembrie 1944, cea mai mare parte a teritoriului național, Capitala și principalele puncte strategice, instalându-și comandanții și trupele în orașele din Moldova, Dobrogea și Muntenia.

Generalul N. Dăscălescu (1884–1969) a fost la datorie cu ostașii săi, întâi spre Răsărit, apoi spre Apus, cu gradul de general locotenent. Ziua de 23 august 1944 l-a

pentru a stabili detaliile unei viitoare colaborări, navele române au fost luate cu asalt în timpul nopții, marinarii români au fost dezarmați și duși în prizonierat în URSS.

⁶ *Ibidem*.

⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, coordonatori Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Musat, București, Editura Stiintifica si Enciclopedica, 1984, p. 417.

⁸ Octavian Silvestru, *Din istoria Marinei Militare (XXI)*: „Am fost luați prizonieri cu toții și au urmat zile grele!...”, în „Rador. Agenția de presă”, 04.09.2020, <https://www.rador.ro/2020/09/04/din-istoria-marinei-militare-xxi-am-fost-luati-prizonieri-cu-totii-si-au-urmat-zile-grele/>

⁹ România în anii celui de-al doilea război mondial, *op. cit.*, pp. 91-92.

găsit pe litoralul Mării Negre între Constanța și Mangalia. La 29 august, trupele sovietice intrau în Constanța. Generalul N. Dăscălescu va participa pe frontul de vest, numindu-l „Comandantul armatei de colaborare” – anume fiind Armata 3 Română¹⁰. Generalul Dăscălescu, în fruntea Corpului 2 de Armată, a participat la luptele din Transilvania, apoi, trecând peste Tisa, la eliberarea Cehoslovaciei, înregistrând victorie după victorie, fiind citat prin „Ordinul de zi” de generalii sovietici în frunte cu Stalin. După capitularea necondiționată a Germaniei lui Hitler, la 9 mai 1945, unități ale Armatei a 4-a române a lui N. Dăscălescu au continuat acțiunea pentru lichidarea unor unități germane care opuneau rezistență¹¹.

În ziua de 5 septembrie 1944 s-au adunat unitățile care aveau să compună Detașamentul Motomecanizat. S-au execut recunoașteri pe direcțiile probabile de atac ale inamicului. Astfel, după recunoașterea și ocuparea pozițiilor, tragerile au început imediat, prin surprindere, cu vigoare și precizie, obligând artileria inamicului să părăsească pozițiile de tragere.

Regimentul 1 Artilerie Grea pe frontul de pe Târnave, Detașamentul Motomecanizat a hotărât declanșarea unei incursiuni în satul Cornești. Atacul deși sprijinit și de o unitate de infanterie din Divizia 9 dobrogeană nu a avut un rezultat satisfăcător, astfel că parte din subunitățile retrase s-au repliat spre Târnăveni.

După sosirea în zonă a Diviziei 9 Infanterie, Regimentul 1 Artilerie Grea a sprijinit acțiunile acesteia, care a reușit să elibereze satul Cornești, împingând inamicul la vest de Târnăveni până la înălțimile de la sud de Valea Mureșului, unde s-a oprit, asigurând frontului orientarea spre nord, prin eliberarea satelor Deag și Cucerdea. Pentru sprijinul atacului Diviziei 9 Infanterie, care va continua până la râul Mureș, la 12 septembrie 1944, Regimentul 1 Artilerie Grea a ocupat poziții de tragere dincolo de Târnave, la sud de înălțimea Dîmbău. În ceea ce privește postul de comandă - observare al comandantului regimentului, acesta era instalat pe pantele coborâtoare spre satul Deag, la cota 385, dealul Cigas¹². După trecerea repede a podului peste Târnava Mică, la Adămuș, forțele inamicului sosite în această zonă, au fost obligate în cursul nopții să se retragă pe același itinerar, împinse de unitățile Diviziei 9 Infanterie pe Mureș, între Iernut și Ogra¹³.

După data de 12 septembrie 1944, a ajuns la Târnăveni și comandantul Armatei 4, generalul Gheorghe Avramescu, precum și Diviziile 9 și 11 Infanterie și 8 Cavalerie. Trebuie precizat că toată artileria grea sosită în zonă a fost organizată într-o grupare de artilerie grea, a cărei comandă a fost încredințată colonelului Alexandru Dobriceanu¹⁴.

¹⁰ Ștefan Negrea, *Destinul tragic al consătenilor nemțeni N. Dăscălescu și V. Mitrea – generali în Armata Regală Română*, în „Columna”, nr. 3, 2014, p. 332.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Adrian Stroea, Mihai Șomîtcă, Gheorghe Băjenaru, Mihaela David, *Brigada 8 Larom „Alexandru Ioan Cuza” un secol de existență 1 iunie 1916 - 1 iunie 2016*, București, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2016, p. 54.

¹³ General-maior în rezervă Alexandru Dobriceanu, *Dansul de foc al traiectoriilor*, București, Editura Militară, 1967, pp. 29-31.

¹⁴ *Ibidem*, p. 55.

Din ordinul de operații nr. 12 din 15 septembrie 1944 ora 23.00, al Diviziei 9 Infanterie, comandată de generalul C. Ionașcu, rezultă că aceasta a primit misiunea de a forța Mureșul în sectorul Ungheni-Chirileul, după care urma să continue înaintarea pe direcția Vidrasău, Seuca, Band. Tot din acestor din rezultă că artileria grea se afla dispusă în zona Cerghid. Gruparea de Artilerie Grea a Corpului 6 Armată a primit ordin ca în ziua de 16 septembrie 1944 să se deplaseze pe itinerariul Mica, Căpîlna de Sus, Cerghid și să ocupe poziții de tragere la est Cerghid în fâșia de ofensivă a Diviziei 9 Infanterie.

De la 21 septembrie, armata noastră, încadrată în dispozitivul Frontului 2 Ucrainean, în cooperare cu armatele sovietice, a început înaintarea în Transilvania.

Prin atacul din 3 octombrie 1944 se prevedea cucerirea pădurii Highiși a localității Lechința. Artileria era în întregime, la dispoziția Corpului 2 Armată. Pentru sprijinul eficace al acțiunilor trupelor române, observatoarele Grupării de Artilerie Grea au fost împinse până la prima linie de atac a infanteriei.

La 26 octombrie 1944, generalul Ion Negulescu, ministrul de Război al României în Guvernul general Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944 - 6 martie 1945)¹⁵, a doua zi după victorie, sublinia, că: „După 4 ani de cumplită suferință și împilare maghiară, Ardealul a fost complet eliberat de hoardele cotohotoare. Stindardul libertății și drepturilor noastre nepieritoare, flutură din nou peste orașele și satele pângărite de urgia uzurpatorilor de veacuri ai românilor”¹⁶.

La 9 iunie 1945, unitățile Armatei a 4-a Române, condusă de el în război, au defilat la Brno, apoi au trecut pe sub Arcul de Triumf la București.

Intențiile lui Stalin au fost dezvăluite în aprilie 1945 unei delegații iugoslave, căreia dictatorul sovietic îi spunea că „în războiul acesta nu este la fel ca în cel trecut. Cel care ocupă un teritoriu își impune și sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa”¹⁷. Stalin, după război, a șters orice urmă a eroismului apărătorilor Leningradului din motive politice¹⁸. Scriitorul și omul politic iugoslav Milovan Djilas îl descrie pe dictator: șiret, crud, deosebit de talentat¹⁹.

Ziua Forțelor Armate s-a stabilit a fi data de 25 octombrie. Decretul nu făcea vreo referire la motivele care determinaseră renunțarea la vechea zi a armatei, dar semnificația gestului era subînțeleasă. Sovieticii nu puteau pretinde că nu se sărbătorea în continuare „frăția de arme româno-sovietică” din anii 1944-1945, dar eliberarea „ultimei brazde de pământ” (o formula adânc înrădăcinată în mentalul colectiv, inclusiv în armată!) era, așadar, o acțiune militară eminamente românească,

¹⁵ Generalul Ion Negulescu a fost arestat la 29 decembrie 1948, fiind acuzat de apartenență la „Mișcarea Națională de Rezistență”. A decedat la 1 aprilie 1949, în închisoarea de la Jilava.

¹⁶ Armata Română și Marea Unire: studii și articole prezentate la Sesiunea națională de comunicări științifice - Pitești, 26 iulie 2018, editori Corneliu Postu, Petrișor Florea, Cornel Popescu, București, Editura Militară, 2018, p. 303.

¹⁷ Florin Șperlea, *De ce (mai) este 25 octombrie*, op. cit.

¹⁸ Vezi Jean Lopez, Lasha Otkhmezuri, *Grandoarea și mizeria Armatei Roșii, Mărturii inedite. 1941-1945*, Paris, Editura Seuil, 2011.

¹⁹ Vezi Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, București, Editura Corint, 2015.

plasată propagandistic în prim-plan pentru a marca necesara distanțare de Moscova și încurajare a recuperării parțiale a tradițiilor militare românești²⁰.

ASPECTS FROM THE TIME OF THE SECOND WORLD WAR
IN DOBROGEA

-abstract-

Key Words: Dobrogea; Second World War; Constanta; August 23; 1944; October 25;

The Soviet armies continued their march on the territories of Poland, Romania and the Balkans. In the first half of 1944, the military forces of the USSR recaptured the territories annexed in June 1940 (Bessarabia, northern Bucovina, Herța Territory). On August 20, 1944, the Soviet offensive, Iasi-Chisinau, will be launched. The 9th and 10th Infantry Divisions were organized on the German model of 3 infantry regiments, 2 artillery regiments, a partially motorized reconnaissance group, a pioneer battalion and an anti-tank company.

After Berlin noticed the dangerous situation in which its military forces were in Moldova and Muntenia, it ordered the repositioning of its troops in the interior of the Carpathian arc and to prepare the movement towards Poland. Constanta was one of the key points for the Germans: here was concentrated a large part of the fleet and ground troops, and here also operated the German Intelligence Service Command for the entire Balkan Peninsula.

The events of August 1944 put the Romanian army in serious confusion. The Romanian monarch tells the military, through the "Proclamation to the Country", that Romania has "accepted the armistice offered by the Soviet Union, Great Britain and the United States of America", asking them to stop fighting and "any act of hostility against the army soviet". However, the Red Army was entering a country it considered an enemy. The Red Army occupied, until mid-September 1944, most of the national territory, the Capital and the main strategic points, installing its commanders and troops in the cities of Moldova, Dobrogea and Muntenia.

²⁰Deși armata română contribuise, alături de Armata Roșie, la eliberarea nord-vestului Transilvaniei, sovieticii au impus evacuarea autorităților românești reinstalate în patru județe din fostul teritoriu ocupat de Ungaria. Florin Șperlea, *De ce (mai) este 25 octombrie*, op. cit.